

Hoofdstuk 1

Inleiding, nadere verantwoording, verdere opzet en indeling

1.1 Inleidende opmerkingen

1) Het conservatoir¹ vreemdelingenbeslag, dat in veruit de meeste gevallen zal strekken tot *verhaal* van in beslag genomen vermogensbestanddelen, komt in de praktijk betrekkelijk weinig voor. Dat is althans de conclusie die zal moeten worden getrokken uit de in de loop van enige centennia – en dan heb ik hier het oog op de negentiende, twintigste en eenentwintigste eeuw² – gepubliceerde uitspraken: dat zijn er niet heel veel, laat staan van de Hoge Raad. Maar in die trend lijkt sinds kort enige verandering te zijn gekomen, waarin ook de directe aanleiding voor mijn eerdere beschouwingen over dit onderwerp³ is gelegen, die mede de neerslag van en voor deze monografie vormen. Overigens is er voldoende reden om aan het conservatoir vreemdelingenbeslag weer⁴ aandacht te besteden, aangezien dit beslagonderwerp óók in de literatuur – afgezien van de al wat oudere dissertaties van Verheul (1968) en Pellis (1992)⁵ en het nog veel oudere proefschrift van Woltring (1949)⁶ – in het algemeen vrij summier is behandeld. Dat geldt – op een enkele uitzondering na – met name voor de meer algemene procesrechtelijke handboeken,⁷ en in iets mindere mate voor de specifiek op het beslagrecht georiënteerde

1. In dit boek zal niet steeds het woord *conservatoir* worden vermeld als het gaat over het vreemdelingenbeslag, te meer nu een *executoriale* tegenhanger van deze beslagvorm ontbreekt. In par. 3.4 (nr. 10) zal dit nader worden toegelicht.
2. Het conservatoir vreemdelingenbeslag dateert al vanaf 1838 in onze wetgeving, waarop in par. 2.1 (nr. 4) nader wordt ingegaan.
3. Hoofdstuk 3-6 zijn in enigerlei vorm eerder in het tijdschrift *JBPr* (jaargang 2014-2016) verschenen. Bij elk hoofdstuk zal dat worden vermeld.
4. In L.P. Broekveldt, *Derdenbeslag* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2003, nrs. 424-429, p. 704-712, ben ik er ook vrij uitvoerig op ingegaan. Deze dissertatie zal in dit boek verder worden aangehaald als 'mijn *Derdenbeslag*'.
5. J.P. Verheul, *Aspekten van internationaal beslagrecht* (diss. Amsterdam VU), Deventer: Kluwer 1968, nrs. 45-75, p. 82-142; en L.Th.L.G. Pellis, *Forum arresti* (diss. Groningen), Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1993, passim. Zie daarover ook: L. Strikwerda, *Inleiding tot het Internationaal Privaatrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2015 (11e druk), par. 220, p. 236-237.
6. J.A. Woltring, *Oorsprong, ontwikkeling en huidige problemen van het vreemdelingenbeslag* (diss. Nijmegen), Maastricht: Ernest van Aelst 1949. In par. 2.2 (nr. 5) zal uitgebreider op dit proefschrift worden ingegaan.
7. Ik heb dan het oog op: Snijders, Klaassen & Meijer, *Nederlands burgerlijk procesrecht*, Deventer: Kluwer 2011 (5e druk), nr. 447, p. 504-505; Hugenholtz/Heemskerk, *Hoofdpijnen van Nederlands Burgerlijk Procesrecht*, Dordrecht: Convoy Uitgevers 2015 (24e druk), nr. 270, p. 351-353; maar niet op: Stein/Rueb, *Compendium*, Deventer: Wolters Kluwer 2015 (20e druk), par. 3.2.4, p. 64-65, en par. 18.3.5, p. 484-486. Zie ook nog: M.A.M. Essed, 'Vreemdelingenbeslag, forum arresti, en het lokaliseren van vorderingen', *BER* 2012, afl. 4, p. 18-24.

boeken⁸ en artikelsgewijze commentaren.⁹ Reeds hier wijs ik erop dat in 1974 – dus nog onder het tot 1 januari 1992 geldende oude recht – de Hoge Raad een voor de verdere ontwikkeling van het conservatoir vreemdelingenbeslag belangrijk arrest heeft gewezen, waarop in par. 2.2 (nr. 5.1) nog vrij uitgebreid zal worden ingegaan. Het gaat hier om het arrest inzake – kort gezegd – de *Spaanse Scheepswerf* (verder ook: ‘HR 1974’).¹⁰ In dat baanbrekende arrest heeft de Hoge Raad het – in afwijking van zijn toenmalige A-G Ten Kate – aangedurfd het conservatoir vreemdelingenbeslag, dat ingevolge art. 767 Rv (oud) – naar destijds algemeen werd aangenomen – uitsluitend op *roerende zaken* kon worden gelegd,¹¹ nu óók van toepassing te verklaren op een hier te lande gelegd (conservatoir) derdenbeslag. Aldus zou dit ‘oude’ conservatoir vreemdelingenbeslag meteen een veel bredere reikwijdte krijgen. Op de zeer inventieve wijze waarop dit toen door ons hoogste rechtscollege is gedaan, zal in par. 2.2 (nr. 5) nog uitvoerig worden ingegaan.¹²

1.2 Nadere verantwoording: eigenlijke en oneigenlijke vreemdelingenbeslagen

2) Zoals in par. 1.1 (nr. 1) al aangestipt, zijn de laatste jaren door de Hoge Raad verschillende arresten gewezen die, bij nadere en grondige beschouwing, óf i) hun grondslag rechtstreeks vinden in de wettelijke bepalingen van het conservatoir vreemdelingenbeslag (art. 765-767 Rv), óf ii) op andere gronden daarmee een relevante verwantschap vertonen. Met deze enigszins cryptische volzin doel ik op het door mij – in het kader van dit terrein van onderzoek – gemaakte onderscheid tussen *eigenlijke* (of: zuivere) en *oneigenlijke* (of: onzuivere) vreemdelingenbeslagen. Daarbij dient echter meteen te worden aangetekend dat uitsluitend en alléén de *eerste* categorie van gevallen de *échte* vreemdelingenbeslagen omvat. Bij de *tweede* categorie gaat het in beginsel om ‘gewone’ hier te lande gelegde conservatoire beslagen, maar de context waarin zij plegen te worden gelegd vertoont de nodige overeenkomsten met het gangbare feitelijke en ook juridische kader van het *eigenlijke* of *zuivere* vreemdelingenbeslag. In beide gevallen is de *beslagschuldenaar* meestal een niet in Nederland gevestigde of woonachtige partij (terwijl ook de beslaglegger vaak een in het buitenland gevestigde of woonachtige partij is), maar

8. Zoals: A.W. Jongbloed, *Executierecht*, Deventer: Kluwer 2014 (5e druk), par. 6.34-6.36, p. 127-129; H.A. Stein, *Goed beslagen*, Deventer: Kluwer 2010 (4e druk), par. 31, p. 33-35; en ook: H.A. Stein, *Beslag en Executierecht in de (dagelijkse) praktijk*, 2016 (3^e druk), par. 8.9, p. 142-144.
9. Zie: T&C Rv (*Jongbloed/Van den Heuvel*), 2016 (7e druk), Inleidende opmerkingen bij de Achtste Afdeling (van Boek 3, Titel 4) en de aant. bij art. 765-767 en J.W. Westenberg, Commentaar op de art. 765-767 Rv, *Sdu Commentaar Burgerlijk Procesrecht*, 2012; zie ook nog: Kluwer Rv (*Stein/Van Mierlo*) met sterk verouderde aant. bij art. 765-767, die in 2017 door mij zullen worden herzien en geactualiseerd.
10. HR 8 maart 1974, NJ 1975/9 (*Lauter-Elbe Reederei G.m.b.H./Nederlandsche Rijnvaartvereniging B.V.*), m.nt. W.L. Haardt.
11. In het in de vorige noot genoemde arrest werd dat toen ook door de Hoge Raad vooropgesteld, zoals ook volgt uit de in par. 2.2 (nr. 5) te citeren eerste rechtsoverweging uit dat arrest (waarover ook in par. 3.3 (nr. 9)). Ook vreemdelingenbeslag onder de schuldeiser zelf – dus een vorm van *eigenbeslag* – werd, zoals eveneens volgt uit par. 2.2 (nr. 5) en het daar ook genoemde arrest HR 1983, mogelijk geacht.
12. Het in hoofdstuk 6 nog te bespreken arrest uit 2015 inzake *Promneftstroy/Yukos Capital en Glendale Group* (HR 13 november 2015, NJ 2016/425, m.nt. Th.M. de Boer en A.I.M. van Mierlo), is dus zeker niet het enige baanbrekende en inventieve HR-arrest. Dat geldt ook voor het in hoofdstuk 5 centraal staande arrest uit 2014 inzake *Gazprombank/Bensadon* (HR 26 september 2014, NJ 2015/478, m.nt. Th.M. de Boer). Zie voor verdere vindplaatsen en annotaties par. 1.3 (nr. 3) en noot 18 en par. 5.2 (nr. 33) en noot 126.

van een *rechtsmachtscheppend* – dus: zuiver – vreemdelingenbeslag is dán geen sprake, aangezien er andere *wegen* zijn om de ‘eis in de hoofdzaak’ (art. 700 lid 3 Rv jo. art. 767 Rv) in Nederland aanhangig te maken en/of een uit dien hoofde verkregen *veroordelend* (vreemd of Nederlands) vonnis¹³ hier te lande ten uitvoer te leggen. Op dit onderscheid, dat als een rode draad door dit boek loopt, zal met name in hoofdstuk 4 nader worden ingegaan.¹⁴ Daarnaast is voor de *reikwijdte* van een conservatoir vreemdelingenbeslag nog van belang dat het, gelet op het bepaalde in art. 765 Rv, in beginsel óók kan worden gelegd op de in de ‘voorgaande afdelingen van deze titel’ geregelde beslagen. In veruit de meeste gevallen gaat het eveneens om verhaalsbeslagen, maar niet in alle gevallen. In par. 3.6.1-3.6.7 (nrs. 16-25) heb ik de verschillende mogelijkheden en varianten met betrekking tot het bereik – of: het ‘speelveld’ – van deze mogelijkheden op een rij gezet.¹⁵

1.3 Verdere opzet en indeling

3) Zoals in par. 1.2 (nr. 2) al is aangegeven, is één van de redenen om deze monografie het licht te doen zien gelegen in verschillende arresten van de Hoge Raad die de laatste jaren zijn geweest op het gebied van zowel het *eigenlijke* als het *oneigenlijke* conservatoir vreemdelingenbeslag. Deze arresten, waarbij vaak Russische partijen betrokken waren,¹⁶ zullen in hoofdstuk 3-6 de revue passeren. In hoofdstuk 2 zal de geschiedenis van het conservatoir vreemdelingenbeslag in het kort worden besproken, welke in de eerste plaats in par. 2.1 (nr. 4) de jaren 1838-1992 zal omvatten, waarna in par. 2.2 (nr. 5.1) onder meer zal worden ingegaan op betekenis en reikwijdte van het HR-arrest inzake de *Spaanse Scheepswerf* van 1974 en de ontoereikendheid van de oude beslagregeling. In dat verband zal ook op een in 1983 door de Hoge Raad inzake *Piccioli/Impag* gewezen arrest worden ingegaan, dat betrekking heeft op een gelegd conservatoir vreemdelingen*eigen*beslag. Daarna zal in par. 2.3 (nr. 6) de sedert 1992 geldende wettelijke regeling – in zeer kort bestek – worden besproken. In hoofdstuk 3 zal het *eigenlijke* conservatoir vreemdelingenbeslag

13. Reeds hier wijs ik erop dat het zowel bij de *eigenlijke* als ook de *oneigenlijke* vreemdelingenbeslagen steeds gaat om rechterlijke uitspraken die een *veroordeling* behelzen tot het verrichten van een bepaalde prestatie, in veruit de meeste gevallen de betaling van een *geldsom*, maar niet noodzakelijk daartoe beperkt, waarbij ook te denken valt aan afgifte of levering van een zaak of goed op naam.
14. In L.P. Broekveldt, *Derdenbeslag*, 2003, nr. 428, p. 708-709, was dit onderscheid ook al gemaakt, maar nog niet gekwalificeerd met de termen ‘eigenlijk’ en ‘oneigenlijk’.
15. Als ik het goed zie is aan dit aspect van de reikwijdte – het ‘speelveld’ – van het conservatoir vreemdelingenbeslag in de literatuur nauwelijks aandacht besteed. En waar het wél is gedaan zijn de conclusies m.i. niet steeds even juist (zie met name par. 3.6.2 (nr. 17)). Door L.Th.L.G. Pellis, *Forum arresti* (diss. Groningen) Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1993, par. 9, p. 19-21, zijn wel enige beschouwingen gewijd aan de mogelijkheid van conservatoir vreemdelingen*eigen*beslag (waarover ook par. 2.2 (nr. 5) en par. 3.6.6 (nr. 24)). Dat geldt ook voor het proefschrift van M.M.L. Harreman, *Conservatoire beslagen tot afgifte en levering* (diss. Rotterdam), Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2007, p. 15-16 (ad i), waar de mogelijkheid van conservatoir vreemdelingen*leverings*beslag van een goed op naam, in verbinding met art. 730 Rv, enige aandacht heeft gekregen, maar niet heel grondig is uitgewerkt (waarover ook par. 3.6.4 (nr. 19)).
16. Naar de oorzaken daarvan kan men slechts gissen, maar niet onaannemelijk is dat i) door het huidige Rusland veel meer dan voorheen (in de tijd van de Sovjet-Unie) met het westen handelszaken zijn en worden gedaan en ii) het gegeven dat ook het Rusland van Poetin niet in een ruime mate partij is bij de vele Verdragen en andere Internationale Regelingen op terreinen van jurisdictie, bevoegdheid en executie van rechterlijke uitspraken. Bij de bespreking in hoofdstuk 3-6 van de arresten van de Hoge Raad waarbij Russische partijen betrokken waren, zal dat voldoende duidelijk worden.

in zijn verschillende vormen aan de orde komen, waarna in hoofdstuk 4 in het bijzonder de vier¹⁷ *oneigenlijke* vormen of varianten van het conservatoir vreemdelingenbeslag besproken zullen worden. Dit zal voor de toepassing van het bepaalde in art. 431 lid 2 Rv – één van de wezenlijke verschijningsvormen van de on-eigenlijke variant – worden voortgezet in hoofdstuk 5, waar het baanbrekende en ook grensverleggende arrest inzake *Gazprombank/Bensadon* ('HR 2014') uitvoerig besproken en geanalyseerd zal worden.¹⁸ Ook het daarna in hoofdstuk 6 nog te bespreken arrest van de Hoge Raad *Promneftstroy/Yukos Capital en Glendale Group* ('HR 2015') is, vooral vanuit een oogpunt van conservatoir beslag- en procesrecht, eveneens van baanbrekend belang.¹⁹ Het bijzondere van deze procedure is bovendien dat sprake is van in alle opzichten *eigenlijke* (of: zuivere) conservatoire vreemdelingenbeslagen, gelegd door twee buitenlandse vennootschappen als schuldeisers (Yukos Capital en Glendale Group), ten laste van de Russische – toen nog in staat van faillissement verkerende – vennootschap Yukos Oil op de háár – ten tijde van de gelegde beslagen – nog toebehorende aandelen op naam in de Nederlandse besloten vennootschap Yukos Finance. Ten slotte zullen in hoofdstuk 7, tot besluit van deze monografie, enige 'varia' inzake het vreemdelingenbeslag – zowel hier te lande als ook internationaal – kort de revue passeren. In de eerste plaats zal in par. 7.1 (nrs. 57-58) worden vastgesteld dat in elk geval het fenomeen van het eigenlijke (dus: rechtsmachtscheppend) vreemdelingenbeslag in de ons direct omringende landen (België, Frankrijk en Duitsland) niet voorkomt. In par. 7.2 (nrs. 59-63) zal een zeer recent arrest van de Hoge Raad worden besproken, waarin enige vreemdelingenbeslagen stranden op de internationaal aanvaarde *immunitet* van beslag en executie. Daarbij gaat het om een geschil tussen twee partijen (*Morning Star/Gabon*) die in deze monografie ook al eerder in par. 3.6.5.2.2 (nr. 23) ter sprake zijn gekomen. Ter afsluiting zal in par. 7.3 (nr. 64) nog kort worden teruggekeken en de blik kort naar voren worden gericht.

-
17. Heel kort samengevat gaat het daarbij, telkens in verbinding met art. 767 Rv, om het volgende 'kwartet' – zie nader daarover in par. 4.2.1-4.2.4 (nrs. 28-36) – : i) de nationale art. 6-10 Rv, ii) internationale verdragen en EU-verordeningen, iii) bedingen inzake internationale forumkeuzes, en ten slotte iv) art. 431 lid 2 Rv. In al deze gevallen is er uiteindelijk een 'andere weg om een executoriale titel in Nederland te verkrijgen', een en ander als bedoeld in art. 767 Rv.
18. HR 26 september 2014, NJ 2015/478, m.nt. Th.M. de Boer; JOR 2014/350, m.nt. C.G. van der Plas; AA 2015, afl. 6, p. 502-508, m.nt. A.A.H. Hoek. Zie eerder ook noot 12.
19. HR 13 november 2015, NJ 2016/425, m.nt. Th.M. de Boer en A.I.M. van Mierlo; JOR 2016/24, m.nt. A. Steneker; zie over dit arrest ook mijn opstel in: *JBPr* 2016, afl. 1, p. 4-16, dat weer ten grondslag ligt aan hoofdstuk 6.